

Како нам аутор указује кроз сам закључак, али и кроз читаву ову добро документовану студију, индијски социјализам никада није био јасно дефинисан појам, већ су се његова улога и значај управо и огледали у богатству интелектуалне борбе да се он, на државном нивоу, формулише кроз различите моделе технократског развоја, државне организације и спољнополитичке независности. Заправо је највећи проблем индијских социјалиста био у томе што су они остали, углавном, интелектуални покрет који никада није успео да се наметне властима које су само настојале да их асимилују, али не и да спроведу у дело све њихове замисли. Нажалост, како и ми сами можемо закључити, идеје социјалне правде и прерасподеле богатства, тако снажно заступљене код социјалиста, остале су ван домаћаја индијских напора за модернизацијом. Нехруова и Индирина развојна политика довела је до даљег друштвеног раслојавања, пораста неједнакости и сиромаштва, што су проблеми које Индија и данас осећа, упркос све већем напретку. Зато ова значајна студија има не само научну већ и практичну вредност, указујући на све пропусте, али и на добре идеје које су обележиле развојни пут те земље у периоду после стицања независности.

Јован ЧАВОШКИ

Dragan Markovina. *Jugoslavenstvo poslije svega*.
Zemun: Mostart, 2016², 159.

Књига *Jugoslavenstvo poslije svega* Драгана Марковине, историчара, публицисте и лидера хрватске политичке странке Нова левница, представља скуп ауторових публицистичких осврта, чланака и интервјуа које је направио са неколико истомишљеника. Главна тема свих поменутих текстова је друштвена и политичка ситуација у Хрватској, као и на цјелокупном некадашњем југословеском простору сагледавана кроз призму односа према југословенском наслеђу. Књига се састоји од пет поглавља, закључног осврта, једног прилога и кратке информације о аутору.

У првом поглављу, под називом „Послије краја“ (7–22), аутор износи размишљања о крајње незахвалној позицији интелектуалца који четврт вијека након почетка распада бивше државе пише афирмативно о југословенству. При томе, за њега југословенство не представља нужно само одређену политичку платформу усмјерену, у крајњој линији, према стварању неке нове државне формације. Заступници југословенског наслеђа су и они појединци који само „пружају активан интелектуални отпор етнонационализима и уско заданим оквирима новонасталих држава“. Предмет ауторо-

вог промишљања су разне импликације појма југословенства, али очигледна предност се даје „акционој“ тј. ангажованој врсти. Изградња заједничког културног простора који окупља припаднике различитих генерација са простора некадашње државе је највидљивији израз тако схваћеног југословенства. Поистовјећујући се са уређивачком политиком и вриједностима које је промовисао сплитски сатирични лист *Ферал Трибјун*, аутор истиче да су слични медији постојали и у свим другим бившим југословенским републикама, дијелећи готово идентичне погледе. Југословенство као преваходно културна идеја треба да, у перспективи, врши „разградњу ретроградних националистичких дискурса“.

У поглављу „Хисторијски контексти идеје“ (23–46) разматра се стање у историографској продукцији када је у питању историја Југославије. Чињеницу да се у историографији и публицистици од завршетка рата непоредиво више пажње посвећује распаду земље и ратној проблематици него самом југословенском периоду, аутор објашњава тиме што су ратови вођени деведесетих година постали „леgitимацијски оквир за новонастале режиме и државе“ и играју улогу „конститутивних митова“. Износи се и једна веома провокативна теза у вези са владајућом перцепцијом југословенског искуства. Наиме, аутор пита, уколико је кључни аргумент против саме идеје о југословенској држави то што се она два пута распала, не важи ли исто и за „обје самосталне Хрватске“. По његовом мишљењу, савремена Хрватска се још увијек није распала захваљујући искључиво егзодусу српског становништва. Као један од најочитијих примјера негирања југословенског наслеђа у Хрватској наводи примјер Сплита и Далмације гдје је југословенство било веома изражено, али се данас прећуткује и маргинализује управо као посљедица тежње за изграђивањем хрватског националног мита. У овом дијелу се опширно наводе судови Виктора Иванчића, Предрага Луцића, Дубравке Угрешић, Предрага Матвејевића и Мирослава Крлеже како би се поткријепиле ауторове оцјене.

У трећем поглављу, под називом „Еманципаторски потенцијал новог југославенства“ (47–62), износи се теза по којој је усљед успостављања „националистичких режима“ југословенска „нација“ изгубила право на постојање. Тој нацији је, према попису из 1991. године, припадало више од пет процената становништва Југославије. По њему, ради се о људима формираним у „урбаном амбијенту и с развијеним осјећајем југославенске узајамности“. Управо такви људи, као најбољи примјер онога што је изњедрило југословенско друштво, били су мета „контрареволуције“ деведесетих година. Као антипода тако схваћеном „урбаном југославенству“ аутор истиче Мому Капора, који се, иако је поникао у истом друштвеном миљеу, претворио у „гласноговорника ратног националистичког лудила“. Као примјере обрачуна са југословенством у политичком животу Хрватске аутор наводи јавне наступе бившег сплитског градоначелника Жељка Керума и бивше премијерке Јадранке Косор оцијенивши их као „продукцију хистерије“.

Критикујући „ретуширање прошлости тј. продуцирани заборав“ и у Србији, аутор као примјер флагрантног негирања југословенског историјског наслеђа наводи обиљежавање седамдесете годишњице ослобођења Београда којој је присуствовао руски предсједник Владимир Путин. Као још један доказ истовјетног, националистичког обрасца функционисања свих постјугословенских друштава наводи се однос према позоришним представама Оливера Фрљића у Београду, Зеници и Риједи. Као примјер двоструког односа према југословенском наслеђу, наводи се и мемоарска књига *Фајронт у Сарајеву* Ненада Јанковића. Тврди се да, иако аутор у поменутој књизи испољава припадност југословенској идеји, ипак даје „експликације са позиција српског националистичког дискурса“ показујући „очиту шизофренију која се провлачи кроз читав текст“.

Поглавље „Однос према идеји на постјугославенском простору“ (63–76) доноси оцјене о односу према југословенству у Хрватској, Србији и Босни и Херцеговини. Аутор сматра да у Хрватској постоји највећи отклон према тој идеји иако је управо у њој имала „најснажније упориште“. Насупрот стварном утемељењу модерне хрватске државности до кога је дошло одлукама ЗАВНОХ-а и АВНОЈ-а, нови националистички наратив у Хрватској је то утемељење нашао у „лако оборивим митовима“ о „тисућљетном сну“ и „хрватском државном праву“. Као доказ селективног и фалсификаторског односа према историјском наслеђу у Хрватској и Србији, аутор наводи и савремени поглед на сплитског градоначелника и бана Приморске бановине Ива Тартаљу, као и филм „Монтевидео, Бог те видео!“ Драгана Бјелогрића. По виђењу аутора, оба случаја указују на тежњу да се, у антикомунистичком кључу, створи идеализовано читање историје Краљевине Југославије као оквира истинског грађанског друштва које стоји „као опозит комунистичком барбарству, које се с тим грађанским друштвом обрачунало“. Оно што аутор замјера дијелу Босне и Херцеговине који прославља ЗАВНОБиХ као дан државности је занемаривање аутентичног смисла овог догађаја који се не може свести само на чин утемељења државности.

Најобимније поглавље, под насловом „Пливали су против струје“ (75–151), на различите начине доноси портрете личности које аутор доживљава као своје узоре и истомишљенике. То су Вицко Крстуловић, Милош Жанко, Стипе Шувар, Горан Бабић, Виктор Иванчић, Ђермано Сењановић и Бранимир Штулић. Ту се налази и осврт на књигу Бориса Павлића *Smijeh slobode: uvod u Feral Tribune*. Заједничка црта свих ових личности је њихова оданост позитивним тековинама југословенства, што их је у хрватском друштву претворило у „апатриде и унутрашње или истинске егзиланте“. Тиме, по мишљењу аутора, они одударају од опортунизма и конвертитства као основног обиљежја хрватске историје 20. вијека. Идејни пораз који су доживјели ови хрватски љевичари и југословенски оријентисани јавни дјелатници наводи аутора да им покуша вратити „право грађанства“ и да их поново „хуманизира“.

У завршном разматрању под насловом „Камо даље рођаче?“ аутор наводи да сукоб југословенске идеје са концептима „конзервативизма и затворености“ представља у ствари сукоб између „модернизма и антимодернизма“ гдје је победа југословенства неминовна. Југословенство се, сматра аутор, након што је доживјело политички слом, вратило изворном амбијенту културних дјелатника и сањара, гдје исказује свој пуни модерни еманципаторски потенцијал.

Никола ОЖЕГОВИЋ

Nenad Antonijević. *Kosovo i Metohija 1941–1945. godina. Ratni zločini*. Beograd: Muzej žrtava genocida, 2017, 628.

О мало којој области насељеној Србима је толико писано као о Косову и Метохији. Разлози су како у историјском значају тих области тако и у, најблаже речено, проблематичним етничким односима који тамо постоје већ нешто више од три века. Због тога је та проблематика у великој мери баčila у засенак све друге теме из косовскометохијске историје, као и културна и природна богатства којима ове области располажу. Ненад Антонијевић је због природе установе у којој ради (Музеј жртава геноцида) био принуђен да се бави мање лепом страном косовскометохијске стварности – прошле и садашње, те је у обради те жалосне стране историје ових области стекао прилично искуство. Књига која је пред нама представља његову докторску дисертацију и, на одређен начин, синтезу бављења једним од најтрагичнијих периода у историји косовскометохијских Срба.

Књига је подељена у предговор, десет поглавља неједнаке дужине, закључак, прилоге и поговор. Предговор (9–22) говори о теми и даје преглед коришћених извора и релевантне литературе. Потом следи прво поглавље, Увод (25–51), у коме аутор даје преглед података о Косову и Метохији – од имена и површине до навођења путописаца који су о писали о овим областима. У наставку се говори о Албанцима и њиховом насељавању, да би аутор онда начинио скок и окренуо се албанским бунама пред балканске ратове и током Првог светског рата – укључујући и албанску побуну у фебруару 1919. године. Занимљиво је да се спомиње стратешки значај области за Србију, али не и српски црквени и историјски споменици на Косову и Метохији нити чувена битка која је обликовала српску националну свест, који су Косово учинили митским местом за Србе и „српским Јерусалимом“. Исто тако, у овом поглављу није споменута Призренска лига која представља почетак албанског националног буђења а због које Косово и Метохија и за Ал-